

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ: ЗМІСТ ТА СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ

Шанскова Тетяна

доктор педагогічних наук, доцент

Ткачук Ольга

здобувачка вищої освіти

Кафедра початкової освіти та культури фахової мови

Житомирський університет імені Івана Франка

Житомир, Україна

Критичне мислення, що здобуває роль головної умови розвитку особистості є одним з актуальних питань теперішньої освіти. Навчальний процес відбувається в реаліях перевантаження інформацією різних видів, постійних змін соціальних спрямованостей суспільства та цифровізації. Під час такого навчання, знання, що отримують учні, швидко втрачають свою актуальність, таким чином, основним стає здатність ці знання усвідомлювати, перевіряти, та

застосовувати у нових, незнайомих ситуаціях. З цієї причини, критичне мислення встановлюється ключовою компетентністю сучасної освіти. Адже воно дає незалежність власної думки, вміння нести відповідальність за свої судження та здатність аргументувати свій вибір.

Поняття критичне мислення пов'язано з категоріями, про які писали психологи, філософи та педагоги, такі як Д. Халперн, Дж. Д'юї, Р. Пол. Дослідники вважають критичне мислення явищем, яке об'єднує мисленнєві маніпуляції та власні, особисті цінності та позиції.

Критичне мислення - це навичка зіставляти та аналізувати факти, оцінювати їх правдивість, розглядати кожне питання з різних боків, робити обґрунтовані висновки та приймати зважені рішення [3]. У сучасному світі, критичне мислення є основним феноменом, в якому проявляється вміння особистості сприймати, аналізувати, перевіряти та інтерпретувати отриману інформацію в різних ситуаціях.

Зміст критичного мислення розкривається як упорядкована система ознак, мисленнєвих операцій і критеріїв якості міркування, що забезпечують надійність професійних висновків [2]. До базових ознак належать:

- усвідомленість мисленнєвих дій;
- орієнтація на доказовість;
- готовність до перевірки власної позиції;
- здатність бачити альтернативи [2].

Уточнюючи подані ознаки, можна зазначити, що критично мисляча особистість виконує та усвідомлює когнітивні дії: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація та систематизація. Особистість, здатна виконувати дані розумові операції, має можливість виділити проблему з поміж інших, виокремити ключові ознаки цієї проблеми, встановити необхідні причинно-наслідкові зв'язки та перевірити отриману інформацію на достовірність. Важливо зазначити, що всі ці елементи нероздільні, вони функціонують як суцільний апарат. Таким чином, відсутність вміння виконувати один із видів розумових операцій, унеможлиблює повноцінне функціонування критичного мислення.

Науковцями виділено структуру критичного мислення, до якої належать такі компоненти:

- Мотиваційно-ціннісний компонент.
- Пізнавальний компонент.
- Діяльнісний компонент.
- Рефлексивний компонент.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає мотиви, потреби, спрямованість особистості, що в нерозривній єдності впливають на мету її діяльності, діяльнісний компонент передбачає ефективне використання критичного мислення у процесі самостійної взаємодії з інформацією, самоконтролю та самокорекції, а також застосування вмінь з контролю розумової діяльності; рефлексивний компонент спрямовує особистість на критичну оцінку власної мисленнєвої діяльності, її результатів, використання

набутих знань, умінь і навичок про критичне мислення на вирішення проблем і прийняття виважених рішень, створення власних ідей [1]. У сукупності ці компоненти становлять єдину систему - критичне мислення як компетентнісну структуру, яка має на меті: усвідомлене та цілеспрямоване пізнання; результативну взаємодію з інформацією та її джерелами витоків; контроль та рефлексія особистих пізнавальних процесів.

Зважаючи на розуміння змісту структурних компонентів критичного мислення, можна зрозуміти, що критичне мислення - це не лише пізнавальна навичка, а ключова компетентність сучасної освіти. В наш час критичне мислення розглядається як гнучка навичка, що включає такі вміння: виявляти та формулювати власні судження; оцінювати різні точки зору, стосовно однієї проблеми, аргументувати власні висловлювання, оцінювати інформацію критично, розділяючи її на правдиву та неправдиву [4]. У такий спосіб, учні, отримуючи знання, мають їх не лише накопичувати, а й усвідомлювати їх, аналізувати, вміти відрізнити правдиву інформацію від дезінформації. Критичне мислення сприяє розвитку особистості з незалежною думкою, що вміє конструювати, висловлювати та аргументувати власну думку, спираючись на перевірені джерела. Отже, така особистість зможе гнучко адаптуватись умовах сучасного світу.

Таким чином, критичне мислення - це навичка людини аналізувати, перевіряти та інтерпретувати інформацію, висловлювати та аргументувати власну думку. Саме ця навичка є дуже важливою для розвитку особистості в умовах сучасного світу, де обсяг інформаційного впливу на неї вимагає критичного осмислення. Критичне мислення як ключова компетентність сучасної освіти забезпечує формування особистості, яка аналізує, перевіряє, інтерпретує, приймає рішення, аргументує своє рішення, здатна до рефлексії. Отже, така особистість зможе легко адаптуватись до умов сучасності, ефективно орієнтуватись в інформаційному просторі, приймати рішення, не піддаватись на маніпуляційний вплив та успішно самореалізуватись.

Список використаних джерел

1. Бадер, С. О., Починкова, М. М. Структура критичного мислення. Інноваційна педагогіка: наук. Журн. 2023. №62. С. 91-97.
2. Кравченко Л. Критичне мислення фахівців: сутність і зміст поняття. Українська професійна освіта. 2025. №18. С. 208-215.
3. Критичне мислення: раціональні рішення у сучасному бізнесі. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/kritichne-mislennya-racionalni-rishennya-u-suchasnomu-biznesi> (дата звернення: 19.02.2026).
4. Матвієнко І. Критичне мислення як «soft skill» для людини XXI століття. Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія. 2022. №2. С. 99-104.